

Mirajul traductologic: știința traducerii și literatura tradusă în perioada comunistă și postcomunistă

ediția a IV-a a colocviului internațional al doctoranzilor organizat de CODFREURCOR

Joi 29 și vineri 30 septembrie 2016

Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Termenul limită de înscriere: 15 mai 2016

Așa cum a traduce este un indice de pondere culturală, actul transpunerii glotice dintr-o limbă în alta presupune cu adevărat multă consistență profesională a specialistului implicat în proces și o adevărată pondere civilizațională a societății în sânul căreia se produce acest tip de activitate intelectuală, care admite și facilitează intermedierea dintre două spații lingvistice și culturale. Astfel, în perioada sovietică traducerea (prin selecția și politicile culturale) era pe de o parte o rezistență a regimului în fața lumii exterioare, iar pe de altă parte actul traducerii servea drept o mișcare de rezistență față de sistemul totalitar opriment, mișcare care în unele cazuri a putut schimba sau măcar crea o breșă în dominanta ideologică prin „importul” de texte din alte spații, diferite, poate chiar opuse celui comunistoid.

Fără îndoială, transpoziția glotică nu este doar o mimare într-o limbă țintă a unui text dintr-o limbă sursă. Umberto Eco consideră că un text transferă în alt spațiu, „o lume posibilă pe care o reprezintă”. Or, în acest sens, traducerile în perioada comunistă (sovietică pentru unele spații) produceau fie o deschidere spre acele lumi (traducerile din marii autori ai literaturii universale, din literatura politică și economică a vremii etc.) sau o închidere (traduceri din autorii occidentali „comozi” regimului ca ideologie, scriitori, gânditori, filosofi, economiști, politicieni etc.).

Reieșind din toate aceste direcții schițate doar și punctate aproximativ, ne propunem să discutăm traducerea și (im)posibilitatea traductologică ieri și azi în spațiul comunist (sovietic) și postcomunist (postsovietic), desigur cu ieșirile firești din spațiul și timpul conturat. Tema conferinței permite abordările interdisciplinare: traductologie, teoria traducerii și a interpretării, limbile aplicate ieri și azi, literatura generală și comparată, culturologie, științele comunicării, lingvistică etc. Tema conferinței ar presupune câteva axe ideatice de care se va ține cont în elaborarea comunicărilor, deși sunt acceptate și alte propuneri, care ar lărgi cadrul acestora:

Axa 1. Traducere și ideologie

„Traducerea ideologiei” și „ideologia traducerii” sunt două dintre cele mai simple abordări ale acestei axe de cercetare. Declinând, rând pe rând, sensurile și practicile, propunem drept subiect de reflecție investigarea modului în care traducere și ideologie au corelat într-un context definit cronologic, dar și ideologic, de comunism și postcomunism.

Ideologia colectivă face să graviteze în jurul său mișcări politice, sociale, culturale. Ideologia comunistă, în toată complexitatea sa filosofică, birocratică, economică, nu a cruțat nici traducerea. Acesta rimează cu cenzura, deturnarea, apropierea scrierilor, consolidarea sistemului. Este o traducere „în folosul...”. Paralel cu aceasta, se dezvoltă însă și o altă traducere. Subversivă, ea contribuie lent, dar sigur, la măcinarea ideologiei în curs, mimând doar o fidelitate de fațadă pe paginile prefețelor sau în insertii din marii „teoreticieni” ai traducerii – Marx, Engels, Lenin.

În același timp, se dezvoltă și o ideologie a traducerii. Când aceasta nu servește expres establishment-ului, traducerea, în cele mai bune tradiții ale ideologiei comuniste, reprezintă exploatare și formă de parazitism social. Dacă pentru statul represiv traducerea devine o formă de a profita de munca altuia, pentru traducători, aceasta este una dintre puținele alternative pentru creația individuală, un compromis fără a se compromite. După cum scria Efim Etkind: „Priviți de posibilitatea de a se exprima plener în opere originale, poeții ruși comunicau cu cititorul prin intermediul lui Goethe, Shakespeare, Orbeliani și Hugo”.

Ideologia colectivă a întreținut în comunism o relație duală cu traducerea. Pe de o parte, a aservit-o propriilor interese de propagare a aparatului său ideologic. Pe de alta, a reprimat-o crunt când aceasta nu-i făcea jocul. Între aceste două extreme, există însă numeroase arii cenușii, precum și cazuri ce predispun spre o interpretare mai puțin tranșantă și care ar constitui un important corpus de studiu traductologic și ideologic.

O altă sub-axă de abordare a traducerii și ideologiei se plasează la o scară considerabil mai redusă, dar nu mai puțin importantă. Ideologie individuală, cea a subiectului traducător, este cert mai subtilă, influențată de o întreagă panoplie de factori legați de cultura sa de origine, sistemul său moral, nivelul de cultură generală, permeabilitatea la culturi și influențe externe etc. Totuși, acest nivel micro-ideologic nu poate fi neglijat. În special, în contextul unui sistem represiv cum este comunismul sau într-un cadru de reevaluare ca postcomunismul. Ideologiile individuale ale traducătorilor reprezintă o primă etapă de „prelucrare” a datelor originale. Dacă orice expresie verbală a unui individ este o mică construcție ideologică, după cum afirma Mihail Bahtin, este oare posibil de a discerne influența ideologică a traducătorului asupra operei, asupra alegerilor sale și a modului în care această ideologie individuală este în (dez)acord cu ideologia colectivă?

În cele din urmă, o abordare a perioadei postcomuniste s-ar putea axa pe studierea strategiilor conștiente sau inconștiente de remediere, de evadare în fața unui trecut ideologic copleșitor, precum și mecanismele principale ale edificării unui nou sistem ideologic.

Axa 2. Literatura tradusă în perioada comunistă și contemporană

Propunem să reflectăm asupra unei ideologii interne domeniului de studiu literar. Henri Meshonnic vorbea despre o ideologie de ocultare a traducerii, a rolului pe care aceasta îl deține în evoluția și propagarea formelor literare. Care este locul traducerii în domeniul literar prin prisma contribuțiilor acesteia (de orice natură) asupra literaturii în comunism și postcomunism? Putem vorbi despre o ideologie literară în privința traducerii?

Confruntarea traducerilor realizate în perioadele ce fac obiectul acestui colocviu, ne va permite, cu certitudine, să distingem abordări sistematice, condiționate ideologic, în modul de a transfera același text în epoci diferite, în concordanță nu doar cu o ideologie colectivă dominantă, dar și cu o ideologie individuală. Principiul „ad usum Delphini” ar putea fi aplicat la mai multe niveluri ale investigației traductologice.

În epoca contemporană traducerea este aproape un sinonim pentru o nouă gândire politică – globalizarea, în sensul ei multicultural și nu în sensul dominației unui singur „jucător” global, acea gândire politică care creează posibilitatea unor negocieri, a unor schimburi și medieri socio-culturale și civilizaționale. Culturile și comunitățile umane sunt interșanjabile, ele pot furniza unele altora valori, produse și concepte, ceea ce de fapt s-a și produs de milenii.

Actualitatea ultimelor trei decenii pune în discuție și traducerile făcute în perioada tranziției din spațiul postcomunist. Preocupă schimbarea dominantei și a vectorului intereselor, în mod special interesează emanciparea socio-culturală, politică și economică de dogma ideologică. Totodată intervine dimensiunea bruiajului informațional. Lipsa de informație în epoca sovietică este înlocuită de pomparea masivă a informației fără discernere și criterii axiologice, de unde survine inflația valorică și calitativă. Criza editorială, criza culturală și economică, intervenția factorului liberal privat care stimulează, dar și admite multe erori (de la cele gramaticale, la cele de selecție și abordare axiologică a textelor destinate traducerii) de unde survine o criză general umană – iată cadrul în care își desfășoară astăzi activitatea traducătorul, redactorul traducerii, lingvistul-traductolog etc.

Direcții de cercetare

- Traducerile ca reflecție a unei epoci: selecție, autori, teme, preocupări;
- Comanda socială: necesitatea traducerii unor anumite texte și autori (literatură, filosofie, politică, științe economice, inginerie etc.) într-o anumită epocă;
- Cenzura ideologică ieri și cenzura economică azi: programele de stat ieri, cererea de piață azi;
- Traducerea autorilor din fostele republici sovietice: impact, necesitate, utilitate socio-culturală;
- Epoca globalizării: spre o apocalipsă a post-traducerii?
- Limba traducerii: de la global la național. Putem reconcilia identitatea națională și necesitatea traducerilor?
- Traducerea: Eterna dilemă a formei și fondului;
- Circulația trans-națională a textelor: adaptare, naturalizare, variante;
- Limba intermediară a traducerilor;
- Traducerea literară și comparatismul. Imitații și simulacre. Traducerile și literatura;
- Stil, expresie și plasticitate – o fidelitate (im)posibilă.
- Traducătorul: portret de grup al unei profesii.

Colocviul internațional se înscrie în cadrul activităților organizate cu ocazia aniversării de 70 de ani a Universității de Stat din Moldova și aniversării de 20 de ani a Departamentului de Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată.

Actele colocviului vor fi publicate în „**Etudes Interdisciplinaires en Sciences humaines**”, revista oficială internațională a Colegiului doctoral francofon regional al Europei centrale și orientale în Științe umaniste (CODFREURCOR), publicată de editura Universității de Stat Ilia. Comunicările vor fi publicate în volum după o procedură de evaluare de către Comitetul științific (dublă evaluare anonimă). Autorii sunt rugați să indice axa la care doresc să se înscrie.

Propunerile vor fi expediate până la 15 iulie 2016 la adresele următoare:

lzbant@yahoo.fr

mzarodok@yahoo.fr

angelagradinaru16@gmail.com

irina_breahna@yahoo.fr

Organizarea prezentărilor:

Comunicări individuale (25 de minute + 5 minute de discuții)

Comunicări în plen (45 de minute)

Comitetul Științific:

Sanda Maria Ardeleanu, Universitatea « Ștefan cel Mare », Suceava, România

Anna Bondarencu, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Heinz Bouillon, Université catholique de Louvain, Belgia

Henri Boyer, Université Paul Valéry – Montpellier 3, Franța

Irina Breahnă, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Cornelia Cincilei, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Tatiana Ciocoi, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Cecilia Condei, Universitatea din Craiova, România

Muguraș Constantinescu, Universitatea « Ștefan cel Mare », Suceava, România

Nahid Djalili-Marand, Université Al Zahra, Teheran, Iran

Dan Dobre, Universitatea din București, România

Mzaro/Mzagve Dokhtourichvili, Universitatea de Stat Ilia, Georgia

Ion Dumbrăveanu, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Lusiné Fljyan, Universitatea de Stat Briusov din Erevan, Armenia

Anca Gata, Universitatea « Dunărea de Jos », Galați, România

Laurent Gautier, Université de Bourgogne, Franța

Ketevan Gabunia, Universitatea de Stat I. Djavakhishvili din Tbilisi, Georgia

Louis Gerrekens, Université de Liège, Belgia

Kariné Grigoryan, Universitatea de Stat Briusov din Erevan, Armenia

Sibylle Guéladzé, Universitatea de Stat I. Djavakhishvili din Tbilisi, Georgia

Angela Grădinaru, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Ion Gutu, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Gouram Lébanidzé, Universitatea de Stat Ilia, Georgia

Georgiana Lungu-Badea, Universitatea de Vest din Timișoara, România

Atinati Mamatsashvili-Kobakhidzé, Universitatea de Stat Ilia, Georgia

Viorica Moloșniuc, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Sergiu Pavlicenco, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Manfred Peters, Université de Namur, Belgia

Louise Poissant, Université du Québec à Montréal, Canada

Tatiana Porumb, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Angela Roșca, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Ala Sainenco, Universitatea de Stat Alecu Russo de Bălți, Republica Moldova

Elena-Brândușa Steiciuc, Universitatea « Ștefan cel Mare », Suceava, România
Gabriela Șaganean, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Emilia Taraburca, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Diana Vrabie, Universitatea de Stat Alecu Russo de Bălți, Republica Moldova
Ludmila Zbanț, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Comitetul de organizare: departamentul de Traducere, Interpretare și Lingvistică Aplicată; departamentul de Literatură Națională și comparată, facultatea de Limbi și Literaturi Străine; CIMETTIL, Universitatea de Stat din Moldova.

Ludmila Zbanț, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Angela Grădinaru, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Mzaro/Mzagve Dokhtourichvili, Universitatea de Stat Ilia, Georgia
Kariné Grigoryan, Universitatea de Stat Briusov din Erevan, Armenia
Viorica Moloșniuc, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Gabriela Șaganean, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Emilia Taraburcă, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Irina Breahnă, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
Maria Pilchin, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Taxa de participare:

Gratuit pentru doctoranzii și profesorii universităților membre ale CODFREURCOR. **30 de euro** pentru ceilalți participanți (se va achita la momentul înregistrării participanților).

Calendar:

Circulara 1: 5 februarie 2016

Circulara 2: 15 aprilie 2016

Termenul limită de înscriere: 15 mai 2016

Confirmarea acceptării comunicărilor: 1 august 2016

Colocviul: 29-30 septembrie 2016

Înscrierea propunerilor:

Propunerile (în franceză, română, spaniolă, italiană) vor comporta:

- Un titlu în limba comunicării
- Un titlu **în engleză**
- Un rezumat în limba comunicării de aproximativ 500 de cuvinte, prezentând problematica, cadrul metodologic, corpusul analizat, principalele rezultate prognozate, însoțit de 5 cuvinte-cheie și de o bibliografie din 4-5 titluri cel mult.
- Un rezumat **în engleză** de aproximativ 500 de cuvinte, prezentând problematica, cadrul metodologic, corpusul analizat, principalele rezultate prognozate, însoțit de 5 cuvinte-cheie și de o bibliografie din 4-5 titluri cel mult.

Formular de înscriere:

Nume:

Prenume:

Titlurile comunicării (în limba comunicării și în limba engleză):

Instituția:

Statut (profesor, doctorand etc.):

Adresa electronică:

Un CV scurt

Rezumatul în limba comunicării

Rezumatul în engleză